

Färre män än kvinnor vårdar svårt sjuka närstående

En person som avstår från arbete för att vårda en svårt sjuk person kan få närståendepenning från Försäkringskassan. Det är stora skillnader i hur män och kvinnor tar ut närståendepenning. Drygt 70 procent av de som får ersättningen är kvinnor.

Många människor hamnar någon gång i sitt liv i en situation där de behöver ge omsorg åt en närstående. I de fall de behöver avstå från arbete kan de ha rätt till ekonomisk kompensation i form av närståendepenning. Syftet med ersättningen är att skapa ekonomisk trygghet och fungera som ett komplement till samhällets insatser vid svåra sjukdomstillstånd som innebär ett påtagligt hot mot den sjukes liv. För de personer som lever med svåra sjukdomstillstånd kan närståendepenning vara en fråga om ökad trygghet och livskvalitet.

Syftet med den här analysen är att studera hur kvinnor och män använder närståendepenning för att vårda svårt sjuka närstående. Analysen ger också en fördjupad bild av de som vårdas av personer som får närståendepenning.

Korta analyser 2018:5

Försäkringskassan
Avdelningen för analys och prognos

Korta analyser är en rapportserie från Försäkringskassan som presenterar aktuell statistik och analys i ett kort format. I slutet av rapporten finns länkar om du vill läsa mer.

FK-nr: 116-15

Om närståendepenning

Närståendepenning betalas ut till personer som avstår från arbete för att vårda en svårt sjuk person i hemmet, på sjukhus eller annan vårdinrättning. Personer som vårdar en sjuk närstående kan vara anhöriga, men även andra som har nära relationer med den sjuke (till exempel vänner eller grannar).

Dagarna i närståendepenningen tillhör den som vårdas och flera personer kan därmed turas om i vården om den sjuke och få ersättning för olika dagar eller olika delar av dagar. Närståendepenning kan i normalfallet betalas ut i högst 100 dagar.

Närståendepenning är en skattepliktig och pensionsgrundande ersättning som betalas ut med belopp som motsvarar vårdarens sjukpenning. Närståendepenning betalas ut som hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels ersättning beroende på hur stor del av sin arbetstid som vårdaren behöver avstå från att arbeta.

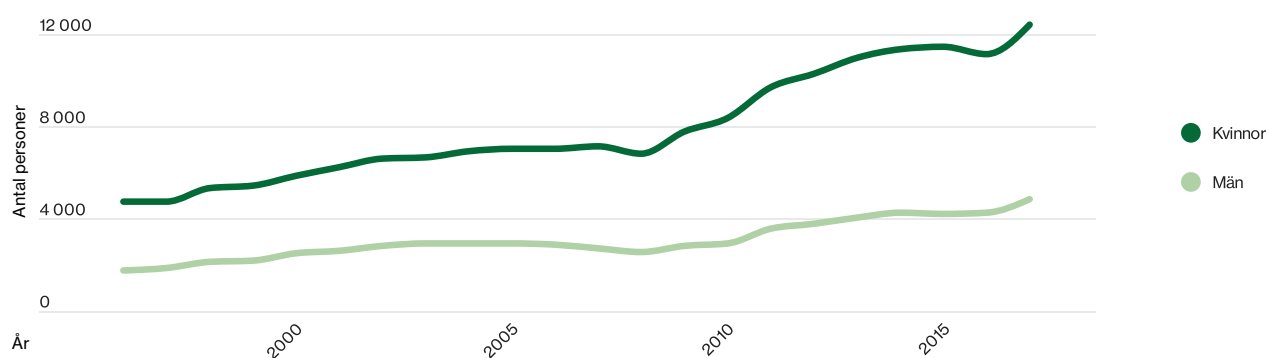
Både den som vårdar en svårt sjuk närstående och den som vårdas av person som får närståendepenning måste vara försäkrad i den svenska socialförsäkringen för att ha rätt till närståendepenning.

Stora könsskillnader i hur ersättningen nyttjas

Sedan närståendepenning infördes i slutet av 1980-talet har antalet personer som årligen får ersättningen ökat. År 1996 var det 6 500 personer som fick närståendepenning och år 2017 hade antalet ökat till 17 200 personer. Antalet personer som vårdas av en person som får närståendepenning har ökat från 5 300 år 1996 till 14 700 år 2017.

Det är stora könsskillnader i hur ersättningen nyttjas. Ungefär 70 procent av mottagarna är kvinnor och endast 30 procent är män. Detta mönster har varit oförändrat sedan närståendepenningen infördes.

Personer som får närståendepenning 1996-2017

Kvinnor över 45 tar ut mest

Av de som får närståendepenning är 70 procent äldre än 44 år. I dessa åldersgrupper har många mottagare äldre närstående som behöver omvårdnad i livets slutskede. Endast 11 procent av de som får ersättningen är under 35 år. Åldersfördelningen visar liknande mönster både för kvinnor och män. Det är dock en större andel kvinnor som får ersättningen, framför allt i äldre åldersgrupper. För personer som är under 35 år är det ungefär dubbelt så många kvinnor som män som får närståendepenning. I åldersgruppen över 55 år är det i stället mer än tre gånger så många kvinnor som män.

Över tid har andelen personer som får närståendepenning och som är över 55 år ökat, andelen som är mellan 45 och 55 år har varit stabil och andelen som är yngre än 45 år har minskat.

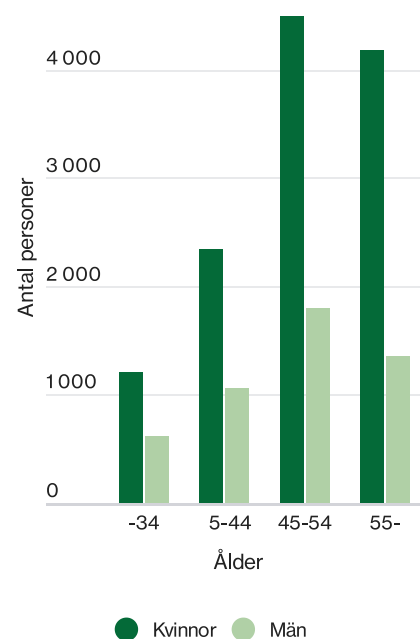
Den typiska mottagaren av närståendepenning är en kvinna som har fyllt 45 år. Hälften av alla personer som får närståendepenning hör till denna grupp.

Många av de som vårdas av person som får närståendepenning är äldre

Det är ungefär lika många kvinnor som män som vårdas av en person som får närståendepenning. Av de som vårdas är 76 procent 65 år eller äldre. Sett över tid har det skett en ökning av andelen sjuka som vårdas av person som får förmånen i äldre åldersgrupper. Den största förändringen

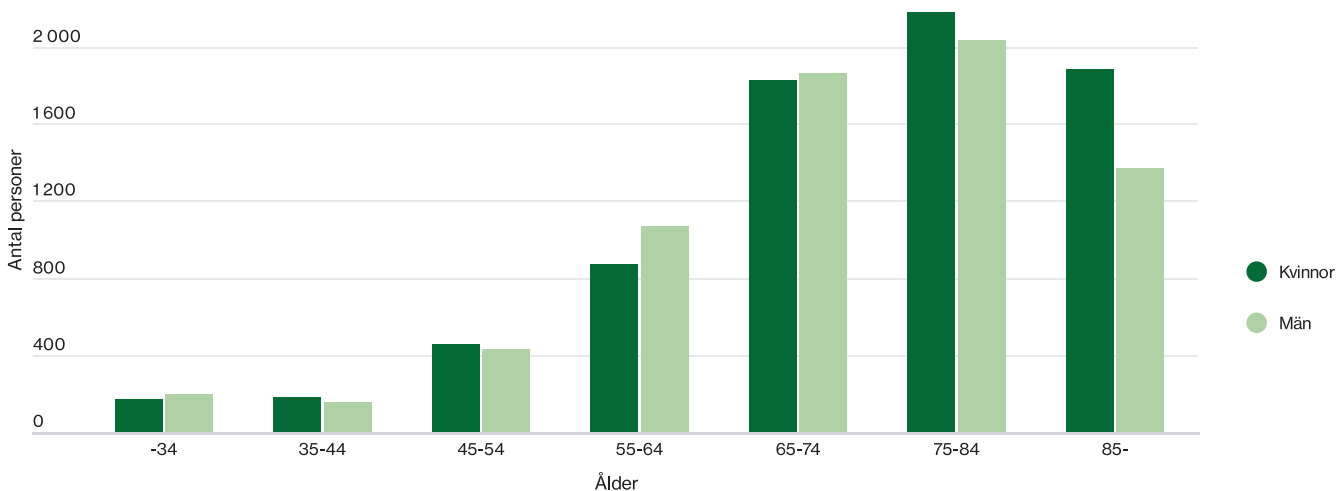
” Den typiska mottagaren av närståendepenning är en kvinna som har fyllt 45 år

Personer som får närståendepenning 2017

över tid har skett i de äldsta åldersgrupperna. Andelen av de som vårdas av person som får närståendepenning som är 75 år eller äldre är i dag 51 procent. Denna andel var endast 37 procent år 1996. Det finns sannolikt flera förklaringar till denna ökning. En av dessa kan vara att antalet personer i de äldre åldersgrupperna har ökat i Sverige, vilket är de grupper där åldersrelaterad multisjuklighet framför allt återfinns. Andra orsaker kan vara ett ändrat omsorgsbehov i äldre åldersgrupper eller att fler känner till förmånen.

Sjuka som vårdats av person med närståendepenning 2017

Försäkringens flexibilitet används inte

Det är vanligt att personer som får närståendepenning endast nyttjar ersättningen under få dagar. I snitt används fem dagar med närståendepenning per vårdare. Detta nyttjandemönster har sett likadant ut över tid.

Dagarna i närståendepenningen tillhör den som vårdas och flera personer kan därmed turas om i vården av den sjuke och få ersättning för olika dagar eller olika delar av dagar. Möjligheten för flera personer att dela på dagarna eller få ersättningen för del av dag kan vara positiv både för de som vårdar och den som vårdas i form av ökad omsorg. Det är dock vanligast att sjuka vårdas av endast en person som avstår från arbete under en hel arbetsdag och därmed tar ut hel närståendepenning. Endast 18 procent vårdas av fler än en person som får förmånen. Bland de personer som får närståendepenning har endast 5 procent ersättningen för förlorad inkomst för del av arbetsdag.

Sammantaget visar detta att det är få som nyttjar den flexibilitet i försäkringen som medger ersättning för del av dag, och att det är relativt få som använder möjligheten att dela ersättningen mellan flera personer som är delaktiga i omvårdnaden av en svårt sjuk närstående.

Den som får närståendepenning är ofta nära släkt med den som vårdas

Drygt 70 procent av de personer som får närståendepenning vårdar föräldrar som är över 65 år. Det är relativt vanligt att vårda en make, maka eller sambo. Detta gäller 15 procent av de personer som får närståendepenning. Föräldrar som vårdar vuxna barn utgör endast en mycket liten andel av de som får närståendepenning.¹

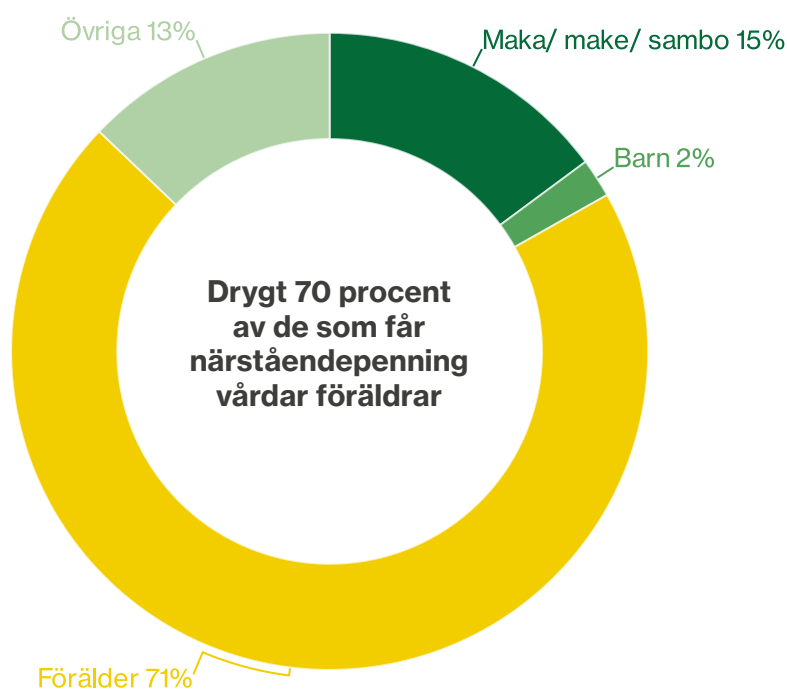
Att vårda en närstående som inte är förälder, maka, make, sambo eller barn förekommer också. I 13 procent av fallen vårdas en närstående, som inte är en person i den närmaste familjen, med stöd av förmånen.

En förklaring till att en majoritet av de som får närståendepenning vårdar föräldrar är att de här personerna har förlorad arbetsinkomst kopplad till vården. Barnen befinner sig i arbetsför ålder och får närståendepenning då de avstår från förvärvsarbete för att vårda föräldern. Att det är färre som nyttjar närståendepenning för att vårda make, maka eller sambo kan förklaras av att många personer som vårdar en svårt sjuk maka, make eller sambo själva är över 65 år när vårdbehovet uppstår. Dessa personer har som regel inte någon förlorad arbetsinkomst kopplad till vården och kan därför inte få närståendepenning.

Oavsett om den som vårdas är en förälder, maka, make, sambo, ett vuxet barn eller en annan närstående, så utgör kvinnor en majoritet av de som får närståendepenning. Detta mönster har sett likadant ut över tid.

En förmån med ett ojämnställt uttag

Bland de som får närståendepenning för att vårda en närstående utgör kvinnor 70 procent. Den typiska mottagaren av närståendepenning är en kvinna som fyllt 45 år och som vårdar en svårt sjuk förälder. Närståendepenning kan därmed sägas vara en förmån som är särskilt underutnyttjad bland de förvärvsarbetande män som har svårt sjuka närstående. Att kvinnor utgör en majoritet av mottagarna är ett mönster som går igen hos flera av de förmåner inom socialförsäkringen som betalas ut till en försäkrad som ersättning för att hen tar hand om eller vårdar en annan försäkrad. Dessa typer av förmåner inom socialförsäkringen omfattar vanligtvis föräldrar som vårdare av barn. För närståendepenning är förhållandet omvänt.

¹ De föräldrar som vårdar svårt sjuka barn under 18 år kan ansöka om ersättning från föräldraförsäkringen.

Hur förmånen närståendepenning nyttjas av kvinnor och män ger oss ytterligare en pusselbit till att förstå kvinnors och mäns skilda livssituationer i termer av den tid och det ansvar som läggs ned på att ta hand om och vårda andra. Närståendepenning är endast aktuellt vid svåra sjukdomstillstånd och perioden med närståendepenning föregås ofta av en period då anhöriga och vänner behöver ge stöd och omsorg till en närstående utan att få ersättning från socialförsäkringen. Detta kan särskilt vara aktuellt för de personer som vårdar äldre närstående.

Dubbel arbetsbörda en riskfaktor

Att fler kvinnor än män tar ut närståendepenning och att de främst tar ut hela dagar belyser den dubbla arbetsbörda som de personer som vårdar en svårt sjuk närstående lever med. Tidigare studier har visat att dubbel arbetsbörda i form av heltidsarbete tillsammans med stort ansvar för barn och hushåll kan vara en riskfaktor för sjukfrånvaro. Det finns behov att i framtida studier undersöka riskfaktorer för de förvärvsarbetande personer som under en längre tid vårdar en svårt sjuk närstående.

Resultaten visar att antalet personer som får närståendepenning och antalet som vårdas av person som får närståendepenning har ökat över tid. Trots detta är det osäkert hur stor kännedom allmänheten har om förmånen. Den kan vara underutnyttjad och det är möjligt att fler personer än de som i dag nyttjar förmånen skulle kunna ta del av detta trygghetssystem.

.....

Viktigaste resultaten

- Över tid har antal personer som får närståendepenning samt antal personer som vårdas av person som får ersättningen ökat.
- Ungefär lika många kvinnor som män vårdas av personer som får närståendepenning.
- 70 procent av de som får närståendepenning är kvinnor. Den typiska mottagaren är en kvinna som fyllt 45 år och som vårdar en förälder.
- Fler av de som får närståendepenning och fler av de som vårdas av person som får ersättningen hör i dag till äldre åldersgrupper jämfört med mitten av 1990-talet.
- Det är ovanligt att flera personer delar på närståendepenning för vård av en svårt sjuk närstående eller använder förmånen för del av dag. Det är därmed få personer som nyttjar den flexibilitet som finns inbyggd i försäkringen.

Författare

Fanny Jatko
Analytiker, Försäkringskassan

Presstjänst

010-116 98 88

Om analysen

Statistiken om hur närståendepenning används bygger på uppgifter om ersatta dagar med närståendepenning under år 2017. Vid analyser av längre tidsserier har motsvarande uppgifter från perioden 1996–2017 analyserats.

Vid analys av familjeband mellan den som får närståendepenning och den som vårdas ingår föräldrar, barn, maka, make samt sambo.

Källor och mer att läsa

Försäkringskassans datalager
STORE

Mer statistik om förmånen publiceras på www.fk.se/statistik/sjuk/narstaendepenning

Läs mer om förmånen i [Utgiftsprognos för budgetåren 2018–2021, Rapport 2018-07-29](#), Försäkringskassan

[Jämställdhet och sjukfrånvaro. Förstagångsföräldrar och risken för sjukfrånvaro vid olika jämställdhetssituationer och effekter på sjukfrånvaron av reformer inom föräldraförsäkringen Socialförsäkringsrapport 2015:3](#), Försäkringskassan

Stödet till anhöriga omsorgsgivare, RIR 2014:9, Riksrevisionen

Anhöriga som ger omsorg till närstående, Fördjupad studie av omfattning och konsekvenser, 2014, Socialstyrelsen